

**Ziņojums Starptautiskajai Darba organizācijai par Valsts
darba inspekcijas 2010.gada darbības rezultātiem**

RĪGA

Ievads

1993.gada 4.maijā Latvijā tika atjaunots 1939.gada likums „Par Valsts darba inspekciju”, kas kļuva par tiesisko pamatu Valsts darba inspekcijas (Darba inspekcija) darbības atjaunošanai un vienotas valsts kontroles un uzraudzības sistēmas izveidošanai darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. 2001.gada 13.decembrī tika pieņemts un 2002.gada 1.janvārī stājās spēkā Valsts darba inspekcijas likums, kas noteica Darba inspekcijas juridisko statusu, funkciju un uzdevumus līdz 2008.gada 10.jūlijam, kad spēkā stājās 2008.gada 19.jūnijā pieņemtais Valsts darba inspekcijas likums, kas pašlaik nosaka Darba inspekcijas tiesisko statusu, funkciju, uzdevumus un darbības kārtību.

Darba inspekcija ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās valsts pārvaldes iestāde. Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei ir pakļauti darba devēji, komersanti, to pilnvarotas personas un uzņēmumi, būvobjekti, tajā skaitā privātpersonai piederošie būvobjekti būvdarbu laikā, kā arī darba vietas un darba aprīkojums.

Darba inspekcijas darbības galvenais mērķis ir attīstīt tiesiski sakārtotu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, samazināt neregistrēto nodarbinātību, darba tiesību un darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumus un nelaimes gadījumus darbā.

Darba inspekcijas galvenā funkcija ir nodrošināt efektīvu valsts politikas īstenošanu, uzraudzību un kontroli darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.

Darba inspekcijas darbības galvenie virzieni ir darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomas uzraudzības un kontroles pilnveidošana, kā arī Darba inspekcijas sniegto pakalpojumu pieejamības un kvalitātes pilnveidošana un iekļaušana publiskās pārvaldes elektroniskās informācijas aprītē. Darba inspekcijas darbības virzieni ir noteikti pamatojoties uz galvenajiem nacionālajā līmenī izstrādātajiem un apstiprinātajiem politikas plānošanas dokumentiem darba tiesību un darba aizsardzības jomā – “Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013.gadam” un „Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008. – 2013.gadam” (Pamatnostādnes).

Darba inspekcijas darbības plānošanas pamatā ir prioritāšu princips. Prioritātes tiek noteiktas, ņemot vērā aktuālās situācijas analīzi darba tiesību un darba aizsardzības jomā Latvijā un Pasākumu plānā neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013.gadam un Pamatnostādnēs 2008. – 2013.gadam noteiktos mērķus. Darba inspekcijas prioritārie darbības virzieni 2010.gadā bija neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana un letālo nelaimes gadījumu darbā un to nelaimes gadījumu darbā, kuru rezultātā cietušajam radušies smagi veselības traucējumi, skaita samazināšana. Prioritāro darbības virzienu ietvaros tika realizētas šādas aktivitātes:

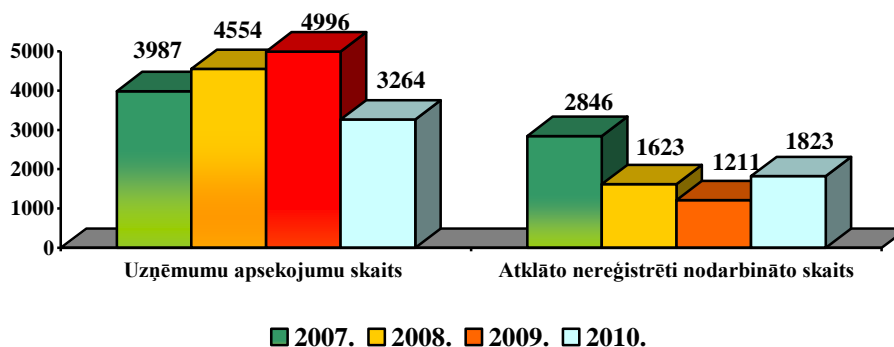
1. veikti apsekojumi uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā ir paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks ar nolūku atklāt neregistrēto nodarbinātību;
2. organizētas Darba inspekcijas inspicēšanas kampaņas;
 - 2.1. kokapstrādes un mēbeļu ražošanas nozarē;
 - 2.2. par darba vides iekšējās uzraudzības prasību ievērošanu uzņēmumos;
 - 2.3. būvniecības nozarē;
 - 2.4. par darba aprīkojuma atbilstību darba aizsardzības prasībām;
 - 2.5. uzņēmumos, kuros atkārtoti notiek smagie un letālie nelaimes gadījumi darbā;
3. organizēta Vecāko darba inspektoru komitejas (SLIC) inspicēšanas kampaņa “Ķīmisko vielu risku novērtēšana” transportlīdzekļu apkopes nozarē;
4. organizēta Eiropas informatīvā kampaņa ”Drošības uzturēšana darba vietā”.

1. Darba inspekcijas 2010.gada prioritāšu īstenošana

1.1 Darba inspekcija, īstenojot **neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politiku**, savā darbībā pamatojas uz Eiropas Savienības (ES) politikas aktualitāti nelegālas nodarbinātības pārveidošanā par legālu nodarbinātību (Eiropas Padomes rezolūcija OV C

260, 29.10.2003.), Pasākumu plānu neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013.gadam un Darba inspekcijas 2010.gada darbības plānu.

Saskaņā ar Darba inspekcijas darba plānu 2010.gadā tika plānots veikt 3 000 apsekojumus uzņēmumos, kuru saimnieciskajā darbībā ir paaugstināts neregistrētās nodarbinātības risks. Darba inspekcija 2010.gadā veica 3 264 apsekojumus saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu, kuru laikā tika konstatētas 1 823 neregistrēti nodarbinātas personas (skat. *1.attēlu*).

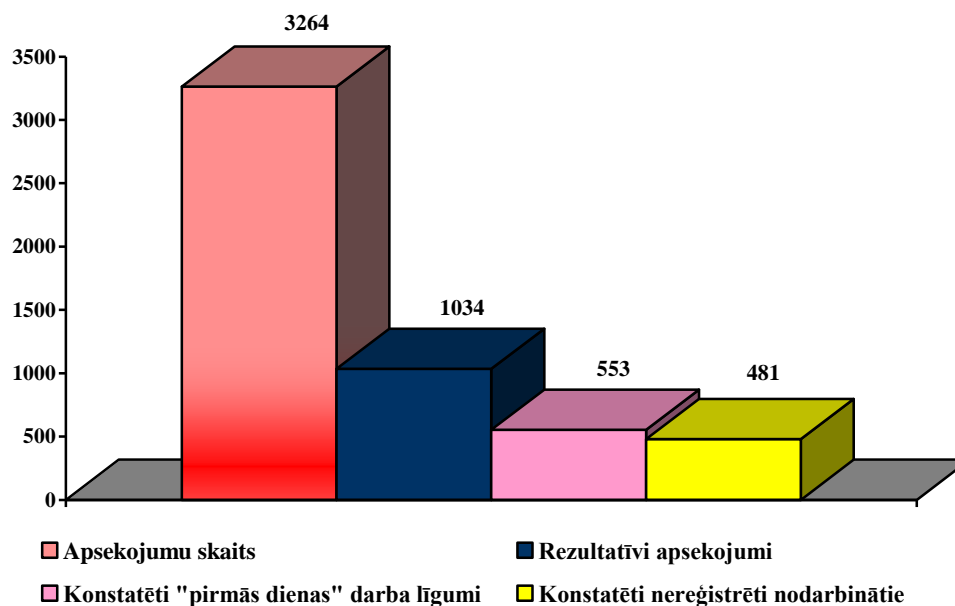

1.attēls: Uzņēmumu apsekojumu skaita saistībā ar neregistrētās nodarbinātības samazināšanu un atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaita dinamika (2007. – 2010.)

Salīdzinot ar 2009.gadu, 2010.gadā apsekojumu skaits saistībā ar neregistrētās nodarbinātības atklāšanu, ir samazinājies par 34,6%, taču vienlaikus būtiski - par 51 % - ir palielinājies atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits. Šāda situācijas attīstība lielā mērā ir saistīta gan ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos valstī kopumā, gan ar efektīgu un mērķtiecīgu Darba inspekcijas rīcību. Nozīmīga loma neregistrētās nodarbinātības sekmīgā atklāšanā bija Darba inspekcijas 2010.gadā izveidotajai jaunajai informācijas apstrādes metodei, kas ļauj precīzāk plānot un koordinēt neregistrētās nodarbinātības apsekojumus, atlasot paaugstināta riska informāciju saistībā ar neregistrēto nodarbinātību uzņēmumos. Minētās metodes mērķis ir centralizēt riska informācijas par neregistrēto nodarbinātību apriti, nodrošinot Darba inspekcijas amatpersonas ar risku pārvaldīšanai noderīgu informāciju par konkrētajiem vidēja un augsta riska objektiem.

Tomēr jāatzīmē, ka, neregistrētās nodarbinātības gadījumus ir arvien grūtāk pierādīt. Praksē joprojām vērojama tendence, ka darba devējs ar nodarbinātajiem noslēdz, tā sauktos, „pirmās dienas” darba līgumus. Tas nozīmē, ka darba līgums ir ticis noslēgts Darba inspekcijas pārbaudes dienā vai dažas dienas pirms tās un darba devējs par jaunnodibinātajām darba tiesiskajām attiecībām nav paziņojis Valsts ieņēmumu dienestam (VID), tādējādi izvairoties no administratīvās atbildības par nodarbināšanu bez rakstveidā noslēgta darba līguma. 2010.gadā 553 uzņēmumos konstatēti 1220 „pirmās dienas” darba līgumi. Lai risinātu aprakstīto situāciju un tādējādi arī mazinātu neregistrēto nodarbinātību, 2010.gada 26.janvārī tika pieņemti grozījumi noteikumos par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli, kuri nosaka, ka darba devējam ir pienākums katru darba ņēmēju reģistrēt VID ne vēlāk kā vienu dienu pirms konkrētā persona uzsāk darbu.

2010.gadā 31,7% no Darba inspekcijas amatpersonu veiktajiem apsekojumiem saistībā ar neregistrētās nodarbinātības atklāšanu bija rezultatīvi - 481 tika konstatēti neregistrēti nodarbinātas personas un 553 gadījumos ar „pirmās dienas” darba līgumu nodarbinātie (skat. *2.attēlu*).

2.attēls: Darba inspekcijas veikto apsekojumu saistībā ar neregistrētās nodarbinātības atklāšanu rezultativitāte 2010.gadā

Lai efektīvi realizētu neregistrētās nodarbinātības samazināšanas politiku, saskaņā ar „Pasākumu plānu neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013.gadam” ir paredzēts katru gadu atkārtoti apsekot vismaz 5% augsta neregistrētās nodarbinātības riska uzņēmumus. 2010.gadā atkārtoti apsekoti 7,6% uzņēmumu (247 apsekojumi).

Par konstatētajiem pārkāpumiem saistībā ar neregistrētu nodarbināšanu saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (LAPK) normām Darba inspekcijas amatpersonas 2010.gadā kopā piemēroja naudas sodus 400 290 LVL apmērā, kas ir divas reizes vairāk nekā 2009.gadā.

Attiecībā uz neregistrētās nodarbinātības īpatsvaru konkrētās tautsaimniecības nozarēs jānorāda, ka, līdzīgi kā 2009.gadā, visaugstākais atklāto neregistrēti nodarbināto personu skaits ir būvniecības nozarē, apstrādes rūpniecībā, izklaides un atpūtas pasākumu organizēšanas darbībā un tirdzniecībā, kas norāda, ka minēto nozaru uzņēmumi ir uzskatāmi par neregistrētās nodarbinātības augsta riska uzņēmumiem.

2010.gadā neregistrētās nodarbinātības samazināšanas jomā Darba inspekcijai turpinājās veiksmīgā sadarbība ar VID, Nodarbinātības valsts aģentūru (NVA), Valsts robežsardzes reģionālajām nodaļām, Valsts un pašvaldību policiju u.c. institūcijām.

2010.gadā bija vērojama tendence, ka turpina pieaugt konstatēto neregistrēti nodarbināto personu skaits, kas vienlaicīgi ir reģistrējušies arī kā bezdarbnieki. Ja 2008.gadā tika konstatēti tikai 46 bezdarbnieki, kas neregistrēti strādāja (2,83% no visiem konstatētajiem neregistrēti nodarbinātajiem), 2009.gadā šādu personu skaits jau bija 128 personas (10,6% no visiem neregistrēti nodarbinātajiem), tad 2010.gadā Darba inspekcija konstatēja 238 neregistrēti nodarbinātus bezdarbniekus (13,1% no visiem neregistrēti nodarbinātajiem). Taču jānorāda, ka pilnīgi objektīvai situācijas analīzei būtu jāvērtē arī kopējais bezdarbnieku skaits, kas tieši pēdējos divos gados ir bijis krietni lielāks nekā 2008.gadā.

Darba inspekcijai par neregistrētu nodarbināšanu vai citiem darba tiesību vai darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem var ziņot interneta mājas lapā www.vdi.gov.lv, atstājot anonīmu ziņojumu speciālā tiešsaistes formā, vai zvanot pa anonīmo uzticības tālruni 67312176, kā arī 2010.gadā ir paplašinātas iespējas nodot informāciju Darba inspekcijai par neregistrētās nodarbinātības gadījumiem, radot jaunu informēšanas iespēju pa Darba inspekcijas izveidoto e-pastu – nelegals@vdi.gov.lv.

Darba inspekcija arī 2010.gadā savā interneta mājas lapā www.vdi.gov.lv turpināja publicēt informāciju par uzņēmumiem, kuros konstatētas neregistrēti nodarbinātas personas, jo rūpes par savu reputāciju ir viens no veidiem, kā motivēt darba devējus atbalstīt legālu nodarbinātību, savukārt, darba meklētājiem ir tiesības iepazīties ar uzņēmumiem, kuros darbinieki tikuši neregistrēti nodarbināti. Minēto informāciju izmanto arī publisko iepirkumu institūcijas, iepazīstoties ar informāciju par uzņēmumiem, kuri pieteikuši savu dalību publiskajos iepirkumos.

1.2. 2010.gadā, jau ceturto gadu pēc kārtas, Darba inspekcija rīkoja nacionālās inspicēšanas kampaņas darba aizsardzības jomā konkrētu nozaru uzņēmumos. Nozares, kurās rīkot inspicēšanas kampaņas, tika izvēlētas, pamatojoties uz darbā notikušo nelaiemes gadījumu analīzi attiecīgajā nozarē (kokapstrāde un būvniecība) un kaitīgo darba vides riska faktoru daudzuma un to iespējamās ietekmes uz nozarē nodarbināto veselību izvērtējumu, kā arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā” rezultātiem. Darba inspekcija pirms kampaņu uzsākšanas par to vispirms informēja sabiedrību un darba devējus.

Darba inspekcijas inspicēšanas kampaņu mērķi:

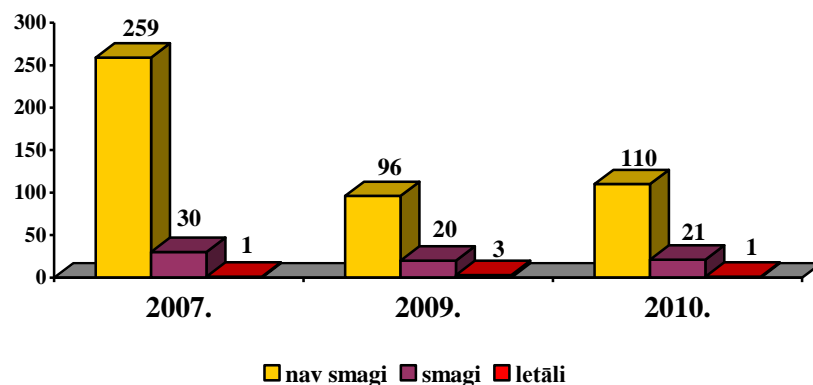
- preventīvi apsektot uzņēmumus;
- izvērtēt darba devēju faktisko darbību drošas darba vides izveidē;
- aktualizēt darba devēju uzmanību darba aizsardzības jautājumiem;
- mazināt arodslimību un nelaiemes gadījumu riskus;
- pārbaudīt to nozaru uzņēmumus, kuros inspicēšanas kampaņas nav rīkotas.

Inspicēšanas kampaņā kokapstrādes un mēbeļu ražošanas uzņēmumos īpaša uzmanība tika pievērsta darba aprīkojumam – aizsargmehānismu esamībai un to lietošanai, darbinieku instruēšanai un apmācībai, darba vides risku novērtējumam, individuālo aizsardzības līdzekļu (IAL) izsniegšanai un lietošanai, kā arī darba devēji tika informēti par būtiskākajām prasībām darba aizsardzības jomā.

2010.gadā kokapstrādes un mēbeļu ražošanas uzņēmumos darba inspekcija inspicēšanas kampaņu rīkoja jau trešo reizi. Situācijas analīze 3 gadu garumā liecina, ka pārkāpumu skaits nozarē nemazinās. Trīs gadu periodā, kopš Darba inspekcija organizē kampaņas kokapstrādes un mēbeļu ražošanas uzņēmumos, 20% no apsekotajiem uzņēmumiem nav apmācīta darba aizsardzības speciālista. Ar to skaidrojams arī pārkāpumu, kas saistīti ar darbinieku instruēšanu un apmācību, skaita pieaugums – 2007., 2009.gadā – 4%, 2010. gadā – 7%. 2009.gadā darbā notikušo nelaiemes gadījumu skaita sadalījums pēc cietušā darba stāža nozarē rāda, ka visvairāk cietušo (46) ir tieši ar darba stāžu līdz 1 gadam. Paši darba devēji atzīst, ka darba vide nereti netiek sakārtota pieredzes un zināšanu trūkuma dēļ. Kā pozitīva tendence ir jānorāda fakts, ka ir samazinājies to uzņēmumu skaits, kuros darbiniekus neiepazīstina ar darba vides risku novērtējumu.

Ekonomiskās krīzes sekas īpaši jūtamas saistībā ar obligāto veselības pārbaužu (OVP) veikšanu, proti, uzņēmumu skaits, kuros netiek veiktas OVP pieaudzis no 29% 2007.gadā līdz 37% 2010.gadā. Apsekojumu rezultātu analīze liecina, ka palielinās to uzņēmumu skaits, kuros drošības zīmes nav izvietotas vispār vai nav izvietotas visās bīstamajās vietās. Tāpat darba aprīkojums bieži nav atbilstoši marķēts un uz tā nav brīdinājuma uzraksti un brīdinājuma zīmes, kas rada apdraudējumu nodarbināto drošībai un veselībai. 2007.gadā – 7%, 2009.gadā – 14%, bet 2010.gadā jau 28 % uzņēmumu tika konstatēti pārkāpumi, kas saistīti ar drošības zīmju neizvietošanu.

Nelaiemes gadījumu statistikas dati (skat. *3.attēlu*) liecina, ka darbā notikušo nelaiemes gadījumu skaits nozarē 2010.gadā ir pieaudzis par 11% (smago nelaiemes gadījumu skaits – par 5%). Darbā notikušie nelaiemes gadījumi 2010.gadā, lielākoties, saistīti ar kokmateriālu uzkrīšanu, dažādu manipulāciju veikšanu, neapstādinot darbojošās iekārtas, kā arī cietušie traumas guvuši no iekārtām izsviestajām koka šķīlām.

3.attēls: Darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita dinamika (2007., 2009., 2010.) kokapstrādes un mēbeļu ražošanas nozarē

Inspicēšanas kampaņa par darba vides iekšējās uzraudzības prasību ievērošanu tika organizēta, jo minētie MK noteikumi, kuri nosaka arī risku novērtēšanas kārtību, joprojām ir visbiežāk pārkāpto normatīvo aktu skaitā – 2009.gadā 38% un 2010.gadā 40% no kopējo darba aizsardzībā konstatēto pārkāpumu skaita veidoja tieši pārkāpumi, kas saistīti ar darba vides iekšējo uzraudzību. Kampaņā īpaša uzmanība tika pievērsta bīstamo nozaru¹ uzņēmumiem un skaistumkopšanas saloniem.

Inspicēšanas kampaņas laikā visvairāk tika apsekoti pārtikas produktu ražošanas uzņēmumi (19%), transporta uzņēmumi (13%), metālizstrādājumu ražošanas uzņēmumi (9%), frizētavas un skaistumkopšanas saloni (19%).

Kā biežāk konstatētie pārkāpumi visos apsekotajos uzņēmumos ir Darba aizsardzības pasākuma plāna nesastādīšana, nodarbināto neiepazīstināšana ar risku novērtēšanu (46%) un nodarbināto nenosūtīšana uz OVP (12%) pirms darba tiesisko attiecību uzsākšanas, kā arī atkārtotu instruktažu neveikšana (11%). Kampaņas laikā tika konstatēts, ka uzņēmumos, kuri strādā ar ķīmiskajām vielām netiek veikta ķīmisko vielu risku novērtēšana, kā arī nodarbinātie netiek nosūtīti uz OVP saistībā ar ķīmiskajām vielām (5%).

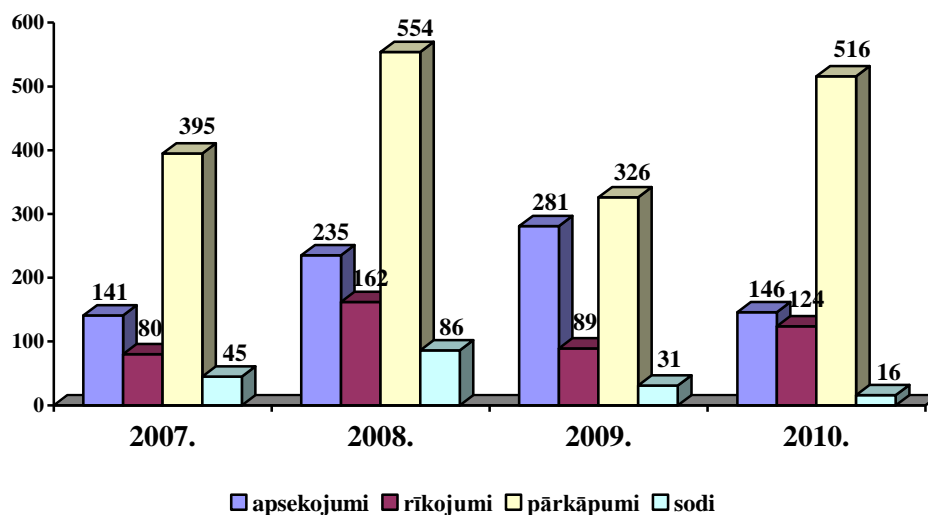
Inspicēšanas kampaņas laikā būvniecības nozarē tika pārbaudīts, kā tiek ievērotas darba drošības prasības, strādājot augstumā – uz jumtiem, sastatnēm, kāpnēm, kā arī kontrolēts celtnieku nodrošinājums ar atbilstošiem IAL un to lietošana.

Latvijā būvniecības nozarē ir augsts neregistrētās nodarbinātības risks, ko apliecina tas, ka Darba inspekcija joprojām šajā nozarē atklāj visvairāk nodarbinātos, kuri strādā, nenoslēdzot rakstveida darba līgumus. Tāpēc viens no kampaņas papildmērķiem bija arī neregistrētās nodarbinātības mazināšana un būvlaukumu pārbaudēs tika kontrolēts arī tas, vai ar visiem nodarbinātajiem ir noslēgti rakstveida darba līgumi, vai viņiem ir nodarbināto apliecības un vai ir izveidoti nodarbināto saraksti.

Pirms kampaņas uzsākšanas darba devējiem elektroniski tika izsūtītas vairāk kā 4 000 vēstules ar informāciju par plānoto Darba inspekcijas pārbaudi.

Darba inspekcija inspicēšanas kampaņas būvniecībā rīko jau četrus gadus pēc kārtas (skat. 4.attēlu).

¹ Bīstamās nozares tiek identificētas atbilstoši noteikumiem par komercdarbības veidiem, kuros darba devējs iesaista kompetentu institūciju.

4.attēls: Būvniecības uzņēmumos organizēto kampaņu rezultāti (2007. – 2010.)

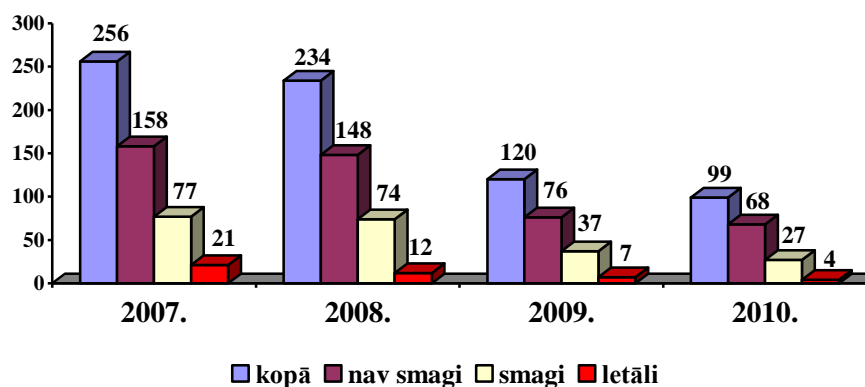
Salīdzinot veikto apsekojumu rezultātus četrus gadus periodā, var secināt, ka 2008.gadā tika konstatēti visvairāk pārkāpumu un piemērotas vislielākās naudas sodu summas. Tas saistīts ar to, ka minētajā laikā būvniecībā bija liela aktivitāte, kā arī 2008.gada 15.maijā stājās spēkā grozījumi Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksā, kuri paredzēja lielākas naudas sodu summas.

Kampaņas rezultātu analīze liek secināt, ka situācija darba aizsardzības jomā ir labāka uzņēmumos, kuri būvniecības nozarē darbojas ilgāk un to vadītāji izprot darba aizsardzības prasību nozīmību. Mazo būvfirmu darba devēji darba drošības normatīvo aktu prasības uzskata par apgrūtinājumu un pieļauj, ka nodarbinātie strādā nedrošos apstākļos. Daudzos gadījumos paviršā attieksme izpaužas attiecībā uz sastatņu komplektēšanu un aizsargnožogojumu uzstādīšanu.

To, ka būvniecības nozarē pastāv augsts neregistrētās nodarbinātības risks, apstiprina arī kampaņas rezultāti. Lai gan informāciju par Darba inspekcijas būvlaukumos plānoto kampaņu saņēma gan darba devēji, gan tā tika izplatīta arī masu informācijas līdzekļos, apsekojumu laikā tika atklāti 59 neregistrēti nodarbinātas personas.

Darba devēji taupa līdzekļus, neveicot nodarbinātajiem obligātās veselības pārbaudes, neizvietojot visas nepieciešamās drošības zīmes.

Būvniecības nozarē kopējais darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits četrus gadus laikā samazinājies par 61%, smago nelaimes gadījumu skaits – par 65% un letālo nelaimes gadījumu skaits – par 81% (skat. 5.attēlu).

5.attēls: Darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita dinamika (2007. – 2010.) būvniecības uzņēmumos

Analizējot būvniecībā darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita samazināšanās iemeslus pēdējos četros gados, jāsecina, ka minēto tendenci radīja gan ekonomiskās lejupslīdes iespaidā notikusī darbības aktivitātes samazināšanās nozarē, gan Darba inspekcijas ieguldītais, intensīvais preventīvais darbs (četras kampaņas), veicinot darba vides sakārtošanu un normatīvo aktu prasību ievērošanu nozares uzņēmumos.

Inspicēšanas kampaņa par darba aprīkojuma atbilstību darba aizsardzības prasībām tika organizēta, jo darba aprīkojums (iekārtas, instrumenti) ir neatņemama sastāvdaļa darba procesā. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai darba aprīkojuma lietošana neradītu risku nodarbināto drošībai un veselībai.

Kampaņas laikā tika apsekoti 178 uzņēmumi, no tiem 38% (68) pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē, 28% (49) kokapstrādes un mēbeļu ražošanas nozarē, 17% (30) tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozarē, 16% (29) metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanas nozarē, 1% (2) citu nozaru uzņēmumos.

Tika konstatēts, ka 89% no apsekotajiem uzņēmumiem ir norīkots apmācīts darba aizsardzības speciālists vai piesaistīta kompetenta institūcija; 94% - ir veikta instruktāža; 85% - ir novērtēti darba vides riski. Lielākā daļa apsekoto uzņēmumu (63%) nosūta savus darbiniekus uz OVP. 91% uzņēmumu darbinieki ir nodrošināti ar palīgierīcēm smaguma pārvietošanai.

Kā pozitīvs fakts jāuzsver tas, ka 98% no apsekotajiem uzņēmumiem darba aprīkojuma ir droša apstādināšanas ierīce pilnīgai darba aprīkojuma apstādināšanai un apstādināšanas ierīce bīstamo daļu apstādināšanai. Gandrīz visos apsekotajos uzņēmumos (98%) nodarbinātajiem nodrošināta droša pieklūšana darba aprīkojumam, kā arī droša uzturēšanās visās ražošanas, montāžas un tehniskās apkopes (uzturēšanas) zonās.

24% no apsekotajiem uzņēmumiem darba devējs nenodrošina regulāru mašīnu, aparātu un iekārtu tehnisko apkopi, kā arī 14% – darba devējs nenodrošina periodiskās pārbaudes un speciālās pārbaudes darba aprīkojumam, kas pakļauts apstākļiem, kas var izraisīt tā nolietošanos. Daudzos uzņēmumos darba aprīkojums ir modernizēts, ierīces un iekārtas ir aprīkotas ar drošības sistēmām, kas neļauj uzsākt ierīces darbību, kamēr nav uzlikts aizsargrežģis vai aizsargs, kā arī ierīces uzkonstruētas tā, ka tajās nevar ielikt roku vai plaukstu. Bīstamāka situācija ir kokapstrādes uzņēmumos, kur bieži vien, veicot tehniskās pārbaudes, iekārtām tiek noņemti aizsargi, kuri pēc iekārtas pārbaudes netiek novietoti atpakaļ.

Inspicēšanas kampaņa uzņēmumos, kuros atkārtoti notiek smagie un letālie nelaimes gadījumi darbā, tika organizēta, lai pēc iespējas samazinātu nelaimes gadījumu risku. Kampaņas laikā tika apsekoti uzņēmumi, kuros laika periodā no 2009.gada 1.janvāra līdz 2010.gada 1.augustam bija notikuši letāli nelaimes gadījumi vai 2 smagi nelaimes gadījumi, vai 3 nelaimes gadījumi, kuru rezultātā cietušajam radušies veselības traucējumi nav smagi.

Kampaņas uzdevumi:

- pārliecināties, vai ir novērsti negadījumu cēloņi un veikti attiecīgi darba drošības pasākumi;
- pārbaudīt, vai notikušie nelaimes gadījumi darbā ir atbilstoši reģistrēti;
- pievērst uzmanību tam, vai ir veikts darba vides risku novērtējums pēc negadījuma;
- noskaidrot, vai cietušais ir atgriezies darbā un vai darba devējs ir iepazīstinājis cietušo ar nelaimes gadījuma darbā izmeklēšanas materiāliem.

94% no apsekotajiem uzņēmumiem notikušie nelaimes gadījumi darbā bija reģistrēti nelaimes gadījumu darbā uzskaites žurnālā; 8% - darba devējs nebija veicis pasākumus nelaimes gadījuma cēloņu un riska faktoru novēršanai. Lielākajā daļā apsekoto uzņēmumu (85 %) bija veikts darba vides riska novērtējums pēc notikušā nelaimes gadījuma darbā. 82% uzņēmumu nodarbinātajiem pēc nelaimes gadījuma bija veikta neplānotā instruktāža. Apsekojot uzņēmumus, tika konstatēts, ka 21% gadījumu cietušais pēc nelaimes gadījuma

nav atgriezies darbā. Tam ir dažādi iemesli – cietušais gāja bojā, atbrīvots no darba, cietušajam turpinās darba nespēja. 15 % no apsekotajiem uzņēmumiem darba devējs nebija iepazīstinājis nodarbināto (cietušo) ar nelaimes gadījuma izmeklēšanas materiāliem.

Kampaņas ietvaros veikto apsekojumu rezultātu analīze un Darba inspekcijas amatpersonu novērojumi liek secināt, ka darba vides sakārtošanai uzņēmumā tiek pievērsta īpaša uzmanība jau pēc nelaimes gadījuma darbā.

2010.gada septembrī Latvijā tika organizēta **SLIC inspicēšanas kampaņa „Ķīmisko vielu riska novērtēšana” transportlīdzekļu apkopes nozarē** (autoservisos). Apsekojumi tika organizēti mazajos un vidējos uzņēmumos (līdz 50 nodarbinātajiem). Kampaņas sauklis: “Bīstamās vielas: esi zinošs, novērtē un aizsargā!”. Kampaņas uzdevums: iesaistīt ES dalībvalstu darba inspekcijas kopīgā kampaņā par risku novērtēšanu, īpaši pievēršot uzmanību ķīmisko vielu riska novērtēšanai.

Kampaņas mērķi:

- pārbaudīt risku novērtējumu uzņēmumā;
- īpašu uzmanību pievērst ķīmisko vielu riska novērtēšanai;
- nodarbināto instruēšana, apmācības pārbaude;
- pārbaudīt, kā tiek izmantotas un uzglabātas ķīmiskās vielas, kāds ir ķīmisko vielu marķējums;
- pārbaudīt darba aprīkojuma un darba vietu atbilstību darba aizsardzības prasībām.

Kampaņas ietvaros tika veikts 131 autoservisa apsekojums. Kampaņas laikā darba devējiem izsniegti 122 rīkojumi 931 konstatētā pārkāpuma novēršanai, kā arī piemēroti 5 administratīvie sodi (1 400 LVL).

Autoservisos nodarbinātie saskaras ar daudz un dažādām ķīmiskajām vielām, kā piemēram, špakteles, eļļas, šķīdinātāji, lakas, acetons, mazgāšanas līdzekļi, smērvielas, līmes u.c.

Kampaņas rezultāti liecina, ka 33,6% no apsekotajiem autoservisiem nav darba aizsardzības speciālista, 43% - nav veikts risku novērtējums, 45,8% - nav sagatavots darba aizsardzības pasākumu plāns, 44,3% - nodarbinātie nav iesaistīti risku novērtēšanā, 56,5% - nodarbinātie nav iepazīstināti ar veikto riska novērtējumu, kā arī 13% - nodarbinātajiem nav veikta instruktāža un apmācība darba vietā.

51,9% autoservisu nebija veikts ķīmisko vielu riska novērtējums, jo daļa darba devēju uzskata, ka autoservisos netiek strādāts ar ķīmiskajām vielām; 58,8 % autoservisu nodarbinātie nebija nosūtīti uz OVP, aizbildinoties ar to, ka darba telpas ir nesen izveidotas un nepastāv nekāds risks, kā arī, lielākoties, finanšu līdzekļu trūkuma dēļ; 45% autoservisu izmantotajām ķīmiskajām vielām nebija drošības datu lapas ar būtisko informāciju par ķīmiskās vielas bīstamību, īpašībām, ugunsdrošības prasībām, u.c. informāciju. Darba devēji nebija informēti par ķīmisko vielu drošības datu lapām un tāpēc piegādātājiem tās nebija pieprasījuši.

Arī mērījumi autoservisos netiek veikti: tikai 4,6% bija veikti putekļu mērījumi, 3,1% bija veikti izgarojumu mērījumi, 2,3% bija veikti gaisa mērījumi, lai konstatētu izplūdes gāzu koncentrāciju darba vietās. Kaut arī mērījumi tiek veikti maz, tomēr darba devējs ir nodrošinājis nodarbinātos ar atbilstošiem IAL un tie ir piemēroti darbam ar ķīmiskajām vielām.

Neskatoties uz to, ka masu informācijas līdzekļos bija plaša informācija par inspicēšanas kampaņu, uzņēmumos tika konstatētas neregistrēti nodarbinātas personas. Dažos autoservisos normatīvo aktu prasības izpilda un veic tikai pēc Darba inspekcijas pārbaudes un rīkojuma saņemšanas.

Kampaņas ietvaros veikto apsekojumu rezultātu analīze un Darba inspekcijas amatpersonu novērojumi liek secināt, ka autoservisos:

- netiek izvērtēta ķīmisko vielu izmantošanas bīstamība;
- mazie autoservisi cīnās par izdzīvošanu un dara tikai to, kur nav nepieciešams ieguldīt finanšu līdzekļus;

- netiek pieprasītas drošības datu lapas izmantojamajām ķīmiskajām vielām;
- netiek veikti mērījumi.

2010.gadā viena no Darba inspekcijas darbības prioritātēm bija **Eiropas nedēļas (EN) informatīvās kampaņas „Drošības uzturēšana darba vietā”** organizēšana, kuras mērķis bija veicināt izpratni:

- par darbavietas uzturēšanas nozīmīgumu;
- par risku, kas rodas neatbilstīgas uzturēšanas gadījumā.

Kampaņas sauklis bija „Drošas un veselībai nekaitīgas darba vietas. Ieguvums Jums. Ieguvums Jūsu uzņēmumam”. Jāpiebilst, ka drošas darbavietas uzturēšana ietekmē ikvienu darbinietu visu nozaru uzņēmumos un skar visu līmeņu nodarbinātos, paaugstinot darba efektivitāti.

EN ietvaros darba inspekcija organizēja arī gadskārtējo labas prakses balvas konkursu „Zelta ķivere 2010”, kurā piedalījās 8 uzņēmumi ar 16 piemēriem. Konkursā uzvarēja un „Zelta ķiveri 2010” ieguva SIA „Latvija Statoil”. SIA „Latvija Statoil” un AS „Severstal” tika izvirzīti Eiropas līmeņa konkursam.

EN laikā 2010.gada septembrī un oktobrī par drošības uzturēšanu darba vietās tika organizēti 3 bezmaksas reģionālie semināri: Ventspilī, Rēzeknē, un Valmierā sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru. Minētajos semināros uzņēmumi, kas piedalījās labas prakses balvas konkursā „Zelta ķivere 2010”, prezentēja savus piemērus. Kopumā semināros piedalījās 157 dalībnieki. Savukārt, oktobrī Rīgā notika EN noslēguma konference, kurā piedalījās 104 dalībnieki, kā arī Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības (LBAS) un Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) vadības pārstāvji.

2. Likumi un lēmumi, kas attiecas uz Darba inspekcijas darbību

2.1. Likumi, kas reglamentē Darba inspekcijas darbību un kas stājušies spēkā 2010.gadā:

Nav.

2.2. Likumi, nolikumi, noteikumi, kuru izpildes uzraudzību veic Darba inspekcija un kuri stājušies spēkā 2010.gadā:

- Grozījumi **Darba aizsardzības likumā** (stājās spēkā 28.04.2010.) – būtiskākie grozījumi (likums papildināts ar definīciju „īpašs risks”; noteikta kārtība, kā uzticības persona piedalās darba vides iekšējā uzraudzībā, u.c.);
- Grozījumi **Darba likumā** (stājās spēkā 25.03.2010.) – būtiskākie grozījumi (noteikta kārtība **par darbinieku nosūtīšanu**; noteikta kārtība par piemaksu darbam, kas saistīts **ar īpašu risku**; noteikta kārtība **summētajam darba laikam**)
- Ministru kabineta noteikumi Nr.749 „**Apmācības kārtība darba aizsardzības jautājumos**” (stājās spēkā 01.10.2010.);
- Ministru kabineta noteikumi Nr.713 „**Noteikumi par kārtību, kādā nodrošina apmācību pirmās palīdzības sniegšanā, un pirmās palīdzības aptiecināšanas medicīnisko materiālu minimumu**” (stājās spēkā 07.08.2010.);
- Ministru kabineta noteikumi Nr.950 „**Nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība**” (stājās spēkā 01.01.2010.);
- Ministru kabineta noteikumi Nr.731 „**Darba aizsardzības prasības nodarbināto aizsardzībai pret mākslīgā optiskā starojuma radīto risku darba vidē**” (stājās spēkā 27.04.2010.);
- Ministru kabineta noteikumi Nr.359 „**Darba aizsardzības prasības darba vietās**” (stājās spēkā 01.01.2010.);

- Ministru kabineta noteikumi Nr.53 Grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumos Nr.908 "**Arodslimību izmeklēšanas un uzskaites kārtība**" (stājās spēkā 23.01.2010.) - būtiskākie grozījumi (Valsts darba inspekcija pēc arodveselības un arodslimību ārsta pieprasījuma veic pārbaudi tās personas darba vietā, kurai ir vai, iespējams, ir arodslimība, u.c.);
- **Ministru kabineta noteikumi Nr.1077 Grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 8.februāra noteikumos Nr.99** "Noteikumi par komercdarbības veidiem, kuros darba devējs iesaista kompetentu institūciju" (stājās spēkā 23.01.2010.) - būtiskākie grozījumi (precizēti komercdarbību veidi, kuros darba devējam darba aizsardzības sistēmas izveidē un uzturēšanā jāiesaista kompetenta institūcija).

3. Darba inspekcijas personāls

3.1. 2010.g. Darba inspekcijā bija 163 amata vietas (112 inspektoru amata vietas), kas ir par 23% mazāk, salīdzinot ar 2009.g. 1. janvāri

3.2. Inspektoru skaits kopā – 2010.g. – 112, no tiem:

- galvenie inspektori – 10;
- vecākie inspektori – 67;
- inspektori – 35.

3.3. Inspektoru sievietu skaits kopā – 2010.g. – 71(80% no kopēja inspektoru skaita), no tām:

- galvenās inspektore – 8 (80% no kopēja galveno inspektoru skaita);
- vecākās inspektore – 44 (66% no kopēja vecāko inspektoru skaitu);
- inspektore – 19 (53% no kopēja inspektoru skaita).

3.4. Ziņas par Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfisko izvietojumu (skat. 6. attēlu)

Atskaites periodā turpinājās Darba inspekcijas struktūras izmaiņas un pilnveidošana. Darba inspekcijas struktūru veido Darba inspekcijas pārvalde un piecas reģionālās Valsts darba inspekcijas. 2010. gadā tika veikta reorganizācija Rīgas RVDI – sešu uzraudzības sektoru vietā izveidoti divi sektori – Centra un Pārdaugavas sektors.

Valsts teritorijā darbojās **5 RVDI: Kurzemes RVDI – 16 inspektori reģionā** (reģiona centrs – Liepājā, sektors – Ventspilī, konsultācijas punkti - Saldū, Kuldīgā un Talsos); **Latgales RVDI – 15 inspektori** (reģiona centrs – Daugavpilī, sektors – Rēzeknē, konsultācijas punkti – Jēkabpilī, Preiļos, Krāslavā un Balvos); **Rīgas RVDI – 51 inspektors** (reģiona centrs – Rīgā, 3 sektori – Nelegālās nodarbinātības samazināšanas sektors, Centra sektors un Pārdaugavas sektors); **Vidzemes RVDI – 13 inspektori** (reģiona centrs – Valmierā, sektors - Cēsīs, konsultācijas punkts Gulbenē un Alūksnē); **Zemgales RVDI – 17 inspektori** (reģiona centrs – Jelgavā, sektors – Ogrē, konsultācijas punkti – Tukumā, Dobelē, Bauskā un Aizkrauklē).

6.attēls: Darba inspekcijas struktūrvienību ģeogrāfiskais izvietojums

4. Dati par Darba inspekcijas kontrolē esošajiem uzņēmumiem un šajos uzņēmumos strādājošo skaits

Darba inspekcijas uzraudzībā esošo uzņēmumu skaits – **92 347** (Centrālās statistikas pārvaldes 2009. gada dati)

Nodarbināto skaits Darba inspekcijas uzraudzībā esošajos uzņēmumos – **833 200**, no tiem:

- sievietes – 392 900.

5. Statistikas dati par apsekojumiem

Darba inspekcijas 2010.gadā apsekoto uzņēmumu skaits – **8 299**, no tiem vairāk kā vienu reizi gadā – **1 298**;

Darba inspekcija 2010.gadā veikusi uzņēmumos **10 477** apsekojumus.

6. Statistikas dati par atklātajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām

6.1. 2010.gadā Darba inspekcijas inspektori darba devējiem par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību pārkāpumiem piemēroja **6 932** sankcijas (t.sk. tika izsniegti **5 355 rīkojumi**, kuros kopā konstatēti **25 455 pārkāpumi**, no

tiem darba tiesisko attiecību jomā – 5 144, darba aizsardzības jomā – 20 311), un uzlikti **1 577 administratīvie sodi**).

6.2. Darba inspekcijas konstatētie pārkāpumi **darba tiesisko attiecību jomā veido 20,2%** no visiem atskaites periodā konstatētajiem pārkāpumiem. Savukārt, no visiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem 37,9% ir par darba līgumiem, t.i., nepilnīga darba līguma noformēšana, darba līguma rakstveida formas neievērošana un nodarbināšana bez darba līguma. 35,7% darba tiesisko attiecību pārkāpumu ir saistīti ar darba samaksu, galvenokārt, par darba samaksas un atvaļinājuma kompensāciju neizmaksāšanu vai izmaksāšanu tikai daļējā apmērā; par darba algas aprēķināšanu un izmaksāšanu, kas ir mazāka par valstī noteikto minimālo darba algu, par darba algas izmaksu, kas neatbilst darba līgumā noteiktajai darba algai u.c. Jāatzīmē, ka, salīdzinot ar 2009.gadu, pārkāpumi saistībā ar darba samaksas jautājumiem ir palielinājušies par 74,9%, kas ir saistāms gan ar uzņēmumu sarežģīto finansiālo stāvokli, maksātnespēju vai darbības izbeigšanu vispār, gan arī darba devēju aroganto attieksmi pret saviem darbiniekiem un nihilistisko attieksmi pret normatīvu prasību ievērošanu, kā rezultātā nodarbinātajiem nereti netiek izmaksāta visa nopelnītā alga un/vai Darba likumā noteiktās kompensācijas. 16% darba tiesisko attiecību pārkāpumu ir par darba un atpūtas laiku, no tiem visbiežāk tiek konstatēti, ka precīzi netiek uzskaitītas nodarbinātā nakts laikā un svētku dienās nostrādātās stundas, nav sagatavoti (darba) maiņu grafiki un nodarbinātie ar tiem nav iepazīstināti ne vēlāk kā mēnesi pirms to stāšanās spēkā, darba līgumā vai darba kārtības noteikumos nav noteikts darba laika sākums, beigas un pārtraukuma ilgums, netiek piešķirti ikgadējie apmaksātie atvaļinājumi u.c.

79,8% no visiem 2010.gadā Darba inspekcijas amatpersonu konstatētajiem pārkāpumiem veido **darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumi**. Darba aizsardzības jomā visvairāk – 39,5% - par darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtību. Daļa darba devēju neuztver darba vides risku novērtēšanu uzņēmumā kā pamatu patiešām funkcionējošas darba aizsardzības sistēmas un drošas darba vides izveidei, bet uzskata, ka pietiek ar formāli novērtētiem darba vides riskiem, kam neseko nekāda reāla darbība, lai tos mazinātu vai novērstu, pēc risku novērtēšanas nereti nodarbinātie pat netiek iepazīstināti ar riskiem, kam viņi ir pakļauti darba laikā. 16,5% pārkāpti noteikumi par apmācību darba aizsardzības jautājumos – nodarbinātajiem nav veikta ievadinstruktaža vai atkārtotā instruktāža, nav veiktas instruktāžas nelaimes gadījumā darbā cietušajam pēc atveseļošanās, instruēšanas fakts nav reģistrēts atbilstoši normatīvā akta prasībām, darba drošības instrukcijās nav iekļauti darba vides riska faktori, to novērtēšanas un mazināšanas pasākumi, trūkst instrukcijas konkrētam darba veidam vai tās ir nepilnīgas, kā arī uzņēmuma darba aizsardzības speciālists nav ieguvis nepieciešamās pamatlīmeņa (160 stundu apmācība) zināšanas darba aizsardzībā un 7,8% pārkāpumi, galvenokārt, ir saistīti ar nodarbināto nenosūtīšanu uz OVP.

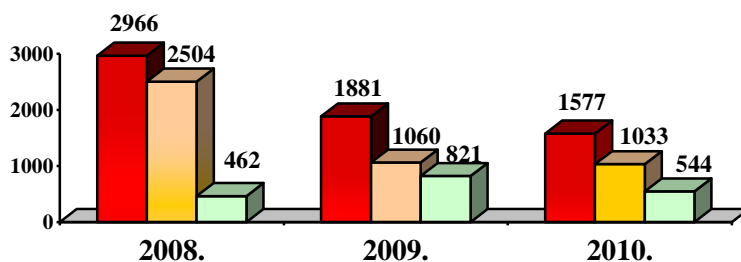
Darba aizsardzības jomā 2010.gadā organizatoriska rakstura pārkāpumi veidoja 87,4% un tehniska rakstura pārkāpumi 12,6%. Pēdējo trīs gadu periodā ir vērojama neliela, bet stabila tendence - tehniska rakstura pārkāpumiem samazināties (2008.gadā - 18,5%, 2009.gadā - 15,2%). Tas liek secināt, ka darba devējiem viņu uzņēmumu darba procesā, neapšaubāmi, būtisks ir darba aprīkojums, un arī finanšu taupības apstākļos viņi cenšas atrast līdzekļus darba aprīkojuma tehniskajai uzturēšanai un modernizācijai. Savukārt, kvalitatīvas darba aizsardzības sistēmas izveidošanas un uzturēšanas nozīme uzņēmumu darbībā un attīstībā netiek adekvāti novērtēta un līdz ar to tai netiek pievērsta pienācīga uzmanība.

6.3. Piemērotās sankcijas un to veids

2010.gadā par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem tika piemēroti **1 577 administratīvie sodi**:

- **1 033 naudas sodi** - kopsummā par LVL 528 455, no tiem:
- **887** - par darba tiesisko attiecību normatīvo aktu pārkāpumiem – LVL 483 975;
- **146** - par darba aizsardzības normatīvo aktu pārkāpumiem – LVL 44 480;
- **544 brīdinājumi**.

Atskaites periodā atkal būtiski ir mainījusies piemēroto administratīvo sodu struktūra, proti, 2010.gadā par 33,7% ir samazinājies piemēroto brīdinājumu skaits (skat. 7.attēlu).

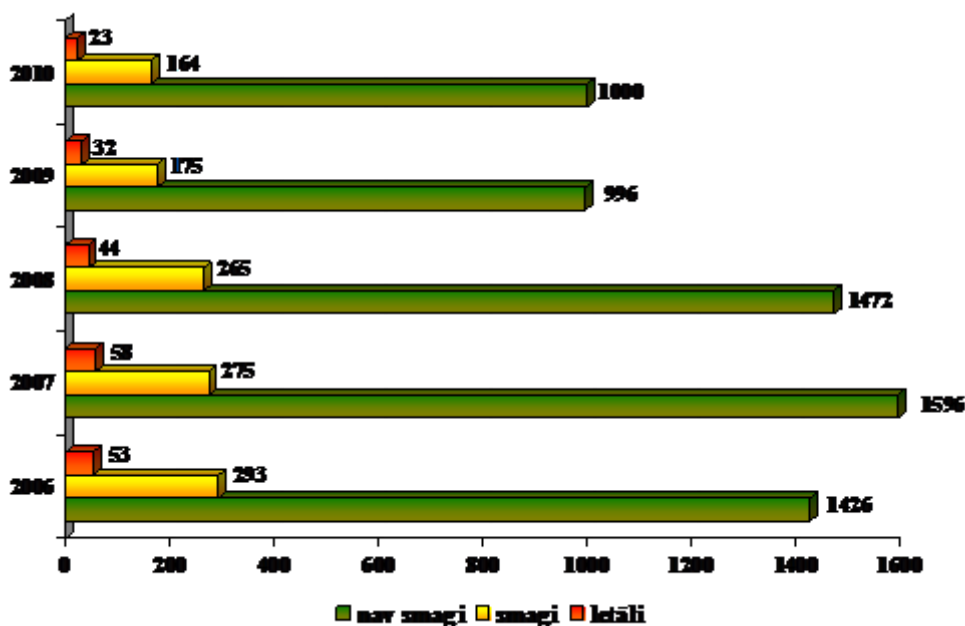
■ administratīvo sodu skaits ■ piemēroto naudas sodu skaits ■ piemēroto brīdinājumu skaits

7.attēls: Piemēroto administratīvo sodu struktūras un skaita dinamika (2008. – 2010.)

Tas liecina, par to, ka Darba inspekcijas 2008.gada beigās un 2009.gadā realizētā prakse, konstatējot pārkāpumus, ņemt vērā straujo ekonomiskās aktivitātes lejupslīdi Latvijā un uzņēmumu objektīvi pasliktinājušos finansiālo situāciju, un, lai panāktu darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības sistēmas sakārtošanu uzņēmumā, uzreiz nesodīt darba devējus ar naudas sodu, bet vispirms kā administratīvo sodu piemērot brīdinājumu, diemžēl nav radījusi cerēto pozitīvo rezultātu. 2010.gadā konstatētie pārkāpumi jau bija tik nopietni un būtiski, ka brīdinājums vairs nebija adekvāts sods konstatētajiem pārkāpumiem.

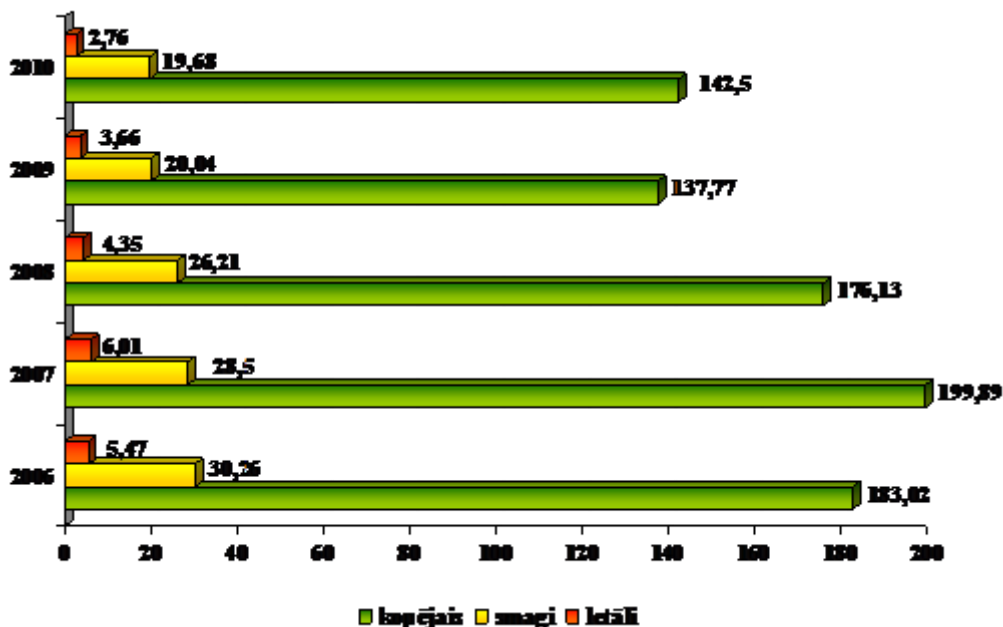
7. Statistikas dati par nelaimes gadījumiem darbā

2010.gadā kopējais darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits, salīdzinot ar 2009.gadu, ir samazinājies par 1,3%. Īpaši jāuzsver, ka būtiski ir samazinājies letālo darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits - par 28%. Savukārt, piecu gadu periodā kopējais darbā notikušo nelaimes gadījumu skaits ir samazinājies par 33% (skat. 8.attēlu).

8.attēls: Darbā notikušo nelaimes gadījumu skaita dinamika (2006. – 2010.)

Analizējot notikušos letālos nelaimes gadījumus darba vietās, kas nav bijuši tieši saistīti ar darba vides riska faktoru iedarbību, jāsecina, ka darba vietās dabīgā nāvē mirst arvien jaunāki cilvēki, kuri ir darbaspējīgā vecuma. 2009.gadā vislielākais dabīgā nāvē bojā gājušo skaits darba vietās bija vecuma grupā no 55 - 64 gadiem (11 cilvēki), savukārt, 2010. gadā - vecuma grupā no 45 - 54 gadiem (11 cilvēki). Tas varētu liecināt par iespējamu psihoemocionālu risku klātbūtni bojā gājušo darba vietās – ilgstošu spriedzi, neatrisinātiem konfliktiem, regulārām virsstundām, nedrošību par nākotni vai citiem veselību pasliktinošiem faktoriem.

9.attēls Nelaimes gadījumos kopējais, bojā gājušo un smagi cietušo skaits uz 100 000 nodarbinātajiem (2006. – 2010.)

Darbā notikušo nelaimes gadījumu statistisko datu analīze sadalījumā pa uzņēmumu ekonomiskās darbības veidiem (skat. 1.tabulu) liecina, ka 2010.gadā lielākais nelaimes gadījumu skaits ir bijis apstrādes rūpniecībā (289), kurā, salīdzinot ar 2009.gadu, nelaimes gadījumu skaits pieaudzis par 4,7%, transporta nozarē (202), kurā, salīdzinot ar 2009.gadu, nelaimes gadījumu skaits samazinājies par 11,4%. Savukārt, valsts pārvaldē (112) 2010.gadā nelaimes gadījumu skaits pieaudzis par 55,5%, salīdzinot ar 2009.gadu. Tas izskaidrojams ar to, ka nelaimes gadījumos vairāk cietuši pašvaldību izveidotajās prakses vietās nodarbinātie, t.s. „simtlatnieki”².

2010.gadā visvairāk letālie nelaimes gadījumi darbā – 9 - notikuši lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības nozares uzņēmumos, no tiem 6 nelaimes gadījumi notika, veicot mežizstrādes darbus. Apstrādes rūpniecībā notika 4 letāli nelaimes gadījumi darbā un arī būvniecībā 4 letāli nelaimes gadījumi darbā, transporta un uzglabāšanas nozarē - 2.

² Darba praktizēšanā, veicot mazkvalificētus darbus, iesaista reģistrētus bezdarbniekus, kuri nesaņem (vai beiguši saņemt) bezdarbnieka pabalstu. Par mēnesi nostrādāto laiku darba praktizēšanā bezdarbnieks saņem stipendiju LVL 100 (EURO 140) apmērā. Darba praktizēšana tiek īstenota no 2009.gada septembra un turpināsies līdz 2011.gada 31.decembrim. Aktīvais nodarbinātības pasākums tiek līdzfinansēts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projekta "Darba praktizēšanas pasākumu nodrošināšana pašvaldībās darba iemaņu iegūšanai un uzturēšanai" ietvaros.

**Nelaiemes gadījumos darbā cietušo sadalījums pēc ekonomiskās darbības veidiem
(NACE klasifikators)**

	NOZARES	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010
A	LAUKSAIMNIECĪBA, MEDNIECĪBA UN MEŽSAIMNIECĪBA	35	60	8	12	3	9
B	IEGUVES RŪPNIECĪBA UN KARJERU IZSTRĀDE	9	7	5	1	1	0
C	APSTRĀDES RŪPNIECĪBA	276	289	43	47	7	4
D	ELEKTROENERĢIJA, GĀZES APGĀDE, SILTUMAPGĀDE UN GAISA KONDICIONĒŠANA	28	31	8	5	3	1
E	ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA	17	13	2	3	0	0
F	BŪVNICĪBA	120	99	37	27	7	4
G	VAIRUMTIRDZNIECĪBA UN MAZUMTIRDZNIECĪBA; AUTOMOBILU UN MOTOCIKLU REMONTS	117	115	9	9	3	1
H	TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA	228	202	26	27	6	2
I	IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI	17	23	0	1	0	0
J	INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI	12	5	2	0	0	0
K	FINANŠU UN APDROŠINĀŠANAS DARBĪBA	5	4	1	1	0	0
L	OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU	11	15	3	2	0	0
M	PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI	6	2	1	0	0	0
N	ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA	38	38	3	2	0	0
O	VALSTS PĀRVALDE UN AIZSARDZĪBA; OBLIGĀTĀ SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA	72	112	7	13	1	0
P	IZGLĪTĪBA	49	44	10	5	0	1
Q	VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE	137	92	8	6	0	0
R	MĀKSĻA, IZKĻAIDE UN ATPŪTA	15	13	1	1	1	0
S	CITI PAKALPOJUMI	11	23	1	2	0	1
	kopā	1203	1187	175	164	32	23

2010.gadā 68,7% nelaiemes gadījumu kā negadījuma galvenais cēlonis (skat. 2.tabulu) noteikts darba drošības prasību neievērošana no darbinieku puses (darba drošības instrukciju neievērošana, nepietiekoša uzmanība veicot darbu, nepareizu darba paņēmieni izvēle), 10,5% - trūkumi darba organizācijā nepietiekoša kontrole par darba drošības instrukciju prasību ievērošanu un darbu izpildi, neapmierinoša darbinieku apmācība darba drošības un veselības jautājumos, kā arī neapmierinoša darba vietas izveidošana un aprīkošana), 7,3% - nelaiemes gadījumu cēlonis bija vardarbība (uzbrukumi) darba vietā vai pildot darba pienākumus 6,7% - cēlonis bija neapmierinoši apstākļi darba vietā (drošības aprīkojuma un IAL trūkums, nekārtība darba vietā, bojātas iekārtas un instrumenti).

2. tabula

Nelaiimes gadījumu sadalījums pēc nelaiimes gadījumu cēloņiem

	Nelaiimes gadījumu cēloņi	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010
1	Neapmierinoši apstākļi darba vietā	89	94	28	31	5	4
2	Nedroša cilvēka rīcība (rīcība/cilvēks)	985	960	148	137	19	14
3	Darba organizācija un ar to saistītie trūkumi	132	146	57	61	13	16
4	Ceļu satiksmes noteikumu neievērošana	65	71	18	9	4	3
5	Vardarbība (uzbrukumi)	82	102	2	0	2	1
6	Pārējie	54	24	5	2	4	2
	kopā	1407	1397	258	240	47	40

3. tabula

Nelaiimes gadījumos darbā cietušo sadalījums atbilstoši profesiju klasifikatoram

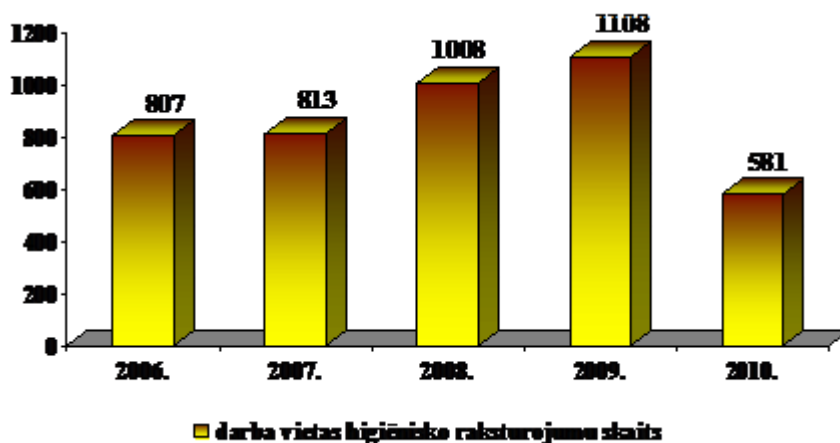
	Profesijas	Tajā skaitā					
		Kopā		Smagi		Letāli	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010
1	LIKUMDEVĒJI, VALSTS AMATPERSONAS, IERĒDŅI VADĪTĀJA AMATĀ UN VADĪTĀJI	28	15	4	3	1	0
2	VECĀKIE SPECIĀLISTI	85	36	4	3	0	0
3	SPECIĀLISTI	128	44	10	6	1	0
4	KALPOTĀJI	79	41	5	6	0	0
5	PAKALPOJUMU UN TIRDZNIECĪBAS DARBINIEKI	164	63	8	5	3	0
6	KVALIFICĒTI LAUKSAIMNIECĪBAS UN ZIVSAIMNIECĪBAS DARBINIEKI	21	16	4	5	3	3
7	KVALIFICĒTI STRĀDNIEKI UN AMATNIEKI	243	81	55	11	14	1
8	IEKĀRTU UN MAŠĪNU OPERATORI UN IZSTRĀDĀJUMU MONTIERI	246	92	45	14	8	3
9	VIENKĀRŠĀS PROFESIJAS	208	80	40	10	2	0
	kopā	1203	1187	175	164	32	23

Analizējot 2010.gadā nelaiimes gadījumos darbā cietušo profesijas, var secināt, ka visvairāk cietuši iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji, celšanas mašīnu un iekārtu operatori); kvalificēti strādnieki un amatnieki (metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki u.c.); vienkāršo profesiju strādnieki (būvniecības, rūpniecības un transporta vienkāršās profesijas u.c.).

8. Statistikas dati par arodslimībām

Darba inspekcija piedalās arodslimību gadījumu izmeklēšanā, sagatavojot darba vietas higiēniskos raksturojumus. 2010.gadā, pamatojoties uz Paula Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda slimību un staru patoloģijas nodaļas Ārstu komisijas arodslimībās un

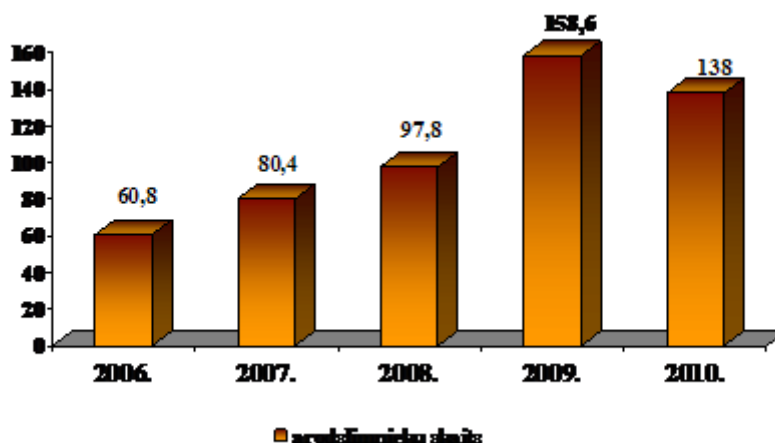
arodslimību ārstu pieprasījumiem, Darba inspekcijas amatpersonas sagatavoja 581 darba vietas higiēnisko raksturojumu (DVHR) (skat. 10.attēlu).

10.attēls: Sagatavoto darba vietas higiēnisko raksturojumu skaita dinamika (2006. – 2010.)

Analizējot sagatavoto DVHR skaita dinamiku periodā no 2006.gada līdz 2010.gadam, jāsecina, ka vislielākais samazinājums ir 2010.gadā, salīdzinot ar 2009.gadu, - 47,6%. Tas izskaidrojams ar 2010.gadā veiktajiem grozījumiem MK 16.02.1999. noteikumos Nr. 50 „Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība”. Savukārt, sākot ar 2006.gadu, sagatavoto DVHR skaitam ir bijusi tendence pieaugt - 2007.gadā - par 0,7%, 2008. gadā - par 24% un 2009.gadā - par 10%. Tas skaidrojams ar finansiālo situāciju valstī un nodarbināto vēlmi saņemt papildus sociālās garantijas no valsts.

2010.gadā likumsakarīgi ir samazinājies arī pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits - par 17%, salīdzinot ar 2009.gadu (skat. 11.attēlu).

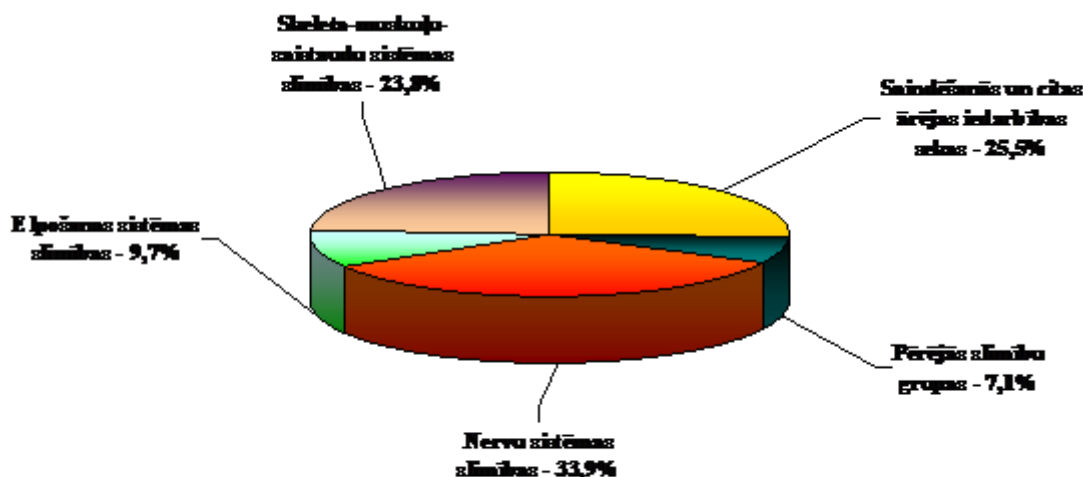
11.attēls: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaita dinamika (2006.-2010.) uz 100000 strādājošiem

Galvenās uzņēmējdarbības jomas, kurās 2010.gadā apstiprināts lielākais arodslimnieku skaits, tāpat kā iepriekšējā gadā, ir palikušas nemainīgas (skat. 4.tabulu): apstrādes rūpniecība – 31,9% (367 arodslimnieki); veselība un sociālā aprūpe – 15,8% (182 arodslimnieki); transports un uzglabāšana – 15,7% (181 arodslimnieks).

**Arodslimnieku sadalījums pēc ekonomiskās darbības veidiem
(NACE klasifikators)**

	Nozares	2009	2010
A	LAUKSAIMNIECĪBA, MEDNIECĪBA UN MEŽSAIMNIECĪBA	87	60
B	IEGUVES RŪPNIECĪBA UN KARJERU IZSTRĀDE	10	3
C	APSTRĀDES RŪPNIECĪBA	447	367
D	ELEKTROENERĢIJA, GĀZES APGĀDE, SILTUMAPGĀDE UN GAISA KONDICIONĒŠANA	25	15
E	ŪDENS APGĀDE; NOTEKŪDEŅU, ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA UN SANĀCIJA	12	11
F	BŪVNICĪBA	100	87
G	VAIRUMTIRDZNIECĪBA UN MAZUMTIRDZNIECĪBA; AUTOMOBILU UN MOTOCIKLU REMONTS	47	63
H	TRANSPORTS UN UZGLABĀŠANA	268	181
I	IZMITINĀŠANA UN ĒDINĀŠANAS PAKALPOJUMI	14	32
J	INFORMĀCIJAS UN KOMUNIKĀCIJAS PAKALPOJUMI	3	4
K	FINANŠU UN APRDOŠINĀŠANAS DARBĪBA	0	2
L	OPERĀCIJAS AR NEKUSTAMO ĪPAŠUMU	17	16
M	PROFESIONĀLIE, ZINĀTNISKIE UN TEHNISKIE PAKALPOJUMI	3	3
N	ADMINISTRATĪVO UN APKALPOJOŠO DIENESTU DARBĪBA	4	3
O	VALSTS PĀRVALDE UN AIZSARDZĪBA; OBLIGĀTĀ SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA	43	55
P	IZGLĪTĪBA	52	49
Q	VESELĪBA UN SOCIĀLĀ APRŪPE	225	182
R	MĀKSLA, IZKLAIDE UN ATPŪTA	4	1
S	CITI PAKALPOJUMI	23	10
T	MĀJSAIMNIECĪBU KĀ DARBA DEVĒJU DARBĪBA; PAŠPATĒRIŅU PREČU RAŽOŠANA UN PAKALPOJUMU SNIEGŠANA INDIVIDUĀLAJĀS MĀJSAIMNIECĪBĀS	0	1
U	ĀRPUSTERITORIĀLO ORGANIZĀCIJU UN INSTITŪCIJU DARBĪBA	1	0
	kopā	1385	1150

Pirmreizēji apstiprinātajiem arodslimniekiem, galvenokārt, konstatētas nervu sistēmas slimības – 33,9%, ievainojumi, saindēšanās un citas ārējas iedarbes sekas – 25,5% skeleta – muskuļu – saistaudu sistēmas slimības – 23,8%, (skat. 12.attēlu un 5.tabulu).

12. attēls: Pirmreizēji apstiprināto arodslimnieku skaits 2010. gadā sadalījumā pa slimību grupām pēc 10. Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikatora

5. tabula

Arodslimību grupas atbilstoši 10. starptautiskajai slimību klasifikācijai (SSK-10)

Kods	Arodslimību grupas	2009	2010
A00-B99	Infekcijas un parazitārās slimības	11	10
C00-D48	Audzēji (ļaundabīgi un pirmsvēža saslīmšanas)	3	4
F00-F99	Psihiski un uzvedības traucējumi	2	4
G00-G99	Nervu sistēmas slimības	325	390
H60-H95	Ausu un aizauss paugura slimības	15	51
I00-I99	Asinsrites slimības	4	5
J00-J99	Elpošanas sistēmas slimības	132	112
L00-L99	Ādas un zemādas audu slimības	13	6
M00-M99	Skeleta-muskuļu-saistaudu sistēmas slimības	543	274
R00-R99	Citur neklasificēti simptomi, pazīmes un anomāla klīniska un laboratorijas atrade	4	1
S00-T98	Ievainojumi, saindēšanās un citas ārējās iedarbes sekas	333	293
	kopā	1385	1150

Arodslimnieku sadalījums atbilstoši profesiju klasifikatoram

	Profesiju grupas	2009	2010
1	LIKUMDEVĒJI, VALSTS AMATPERSONAS, IERĒDŅI VADĪTĀJA AMATĀ UN VADĪTĀJI	31	24
2	VECĀKIE SPECIĀLISTI	122	80
3	SPECIĀLISTI	156	120
4	KALPOTĀJI	43	22
5	PAKALPOJUMU UN TIRDZniecības DARBINIEKI	112	91
6	KVALIFICĒTI LAUKSAIMNIECĪBAS UN ZIVSAIMNIECĪBAS DARBINIEKI	52	28
7	KVALIFICĒTI STRĀDNIEKI UN AMATNIEKI	302	229
8	IEKĀRTU UN MAŠĪNU OPERATORI UN IZSTRĀDĀJUMU MONTIERI	475	311
9	VIENKĀRŠĀS PROFESIJAS	92	80
	kopā	1385	1150

Aroda medicīnā³ tiek novērotas jaunas tendences – samazinās diagnosticēto klasisko arodslimību skaits (piemēram, elpošanas orgānu arodslimības) un parādās jaunas arodslimības, kas līdz šim nebija identificētas (piemēram, jauni alergēni, jaunas ķīmisko vielu izraisītas patoloģijas), kā arī pieaug saslimstība ar balsta-kustību aparāta slimībām. Nozīmīgs un arvien aktuālāks saslimšanu cēlonis ir, t.s., izdegšanas sindroms. Latvijai raksturīga situācija, kas būtiski ietekmē aroda veselību, ir daudz mazu uzņēmumu, kuros netiek veikti darba aizsardzības pasākumi un risku identificēšana. Atsevišķās darba vietās saglabāties vecs aprīkojums, kas nenodrošina pietiekamu nodarbināto aizsardzības līmeni. Daudzi darba devēji taupa līdzekļus uz nodarbināto veselības rēķina (nenosūta uz regulārajām OVP, nenodrošina ar atbilstošiem IAL). Bieži nodarbinātie tiek pieņemti darbā bez pirmreizējās OVP, tādējādi nenovērtējot viņa veselību un iespējamās darbu ierobežojošos stāvokļus. Arī paši nodarbinātie ne vienmēr rūpējas par savu veselību (t.sk. kaitīgi ieradumi), savlaicīgi nevēršas pie ārsta, slēpj sūdzības OVP laikā, nelieto darba devēja izsniegtos IAL, strādā “līdz pēdējam” un tikai pēc atbrīvošanas no darba dodas pie ārsta. Iepriekš minētais liecina par zemu nodarbināto informētības līmeni darba aizsardzības jomā un savām tiesībām.

Direktora p.i.

Renārs Lūsis

³ Situācijas analīzē par arodveselības tendencēm 2010.gadā izmantoti P.Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstes Jeļenas Restes prezentācijas materiāli.